

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогічний
Кафедра початкової та дошкільної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи **Н.В. Михальченко**

30 серпня 2023 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

Освітня програма: «Дошкільна освіта»

2023-2024 навчальний рік

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Шапочка Катерина Анатоліївна, ка
педагогічних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри початкової та дошкільної осві

Протокол від "29" серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти

 (Якименко С.І.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією педаго
факультету

Протокол від «29» серпня 2023 року № 1

Голова навчально-методичної комісії педагогічного факультету

 (Хрящевська Л.М.)

Програму погоджено навчально-методичною радою університету

Протокол від "30" серпня 2023 року № 12

Голова навчально-методичної ради

 (Михальченко Н.В.)

Анотація

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Нейропсихологічний супровід розвитку дитини» складена к.пед.н., доцентом Шапочкою Катериною Анатоліївною відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів педагогічних спеціальностей.

Дана програма може бути використана багато профільно в системі підготовки студентів та перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Курс «Нейропсихологічний супровід розвитку дитини» розрахований на студентів вищих навчальних закладів, тому метою даного курсу є ознайомлення студентів спеціальності з базовими теоретичними положеннями цієї навчальної дисципліни, зокрема з її понятійним апаратом, найбільш загальними відомостями про роботу мозку, його порушеннями та їх причини, специфіку розвитку пізнавальних процесів та особистості з порушеннями мови, психодіагностикою порушень мови, а також з прийомами практичного застосування набутих знань. Завданням викладання цієї дисципліни є поглиблене вивчення студентами досягнень психології в сфері нейропсихології, психодіагностики, патопсихології, логопсихології та психосемантики, ознайомлення з психодіагностичними методиками пізнавальної сфери під час роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Ключові слова: нейропсихологія, супровід, розвиток дитини, діти з ООП, ВПФ

Summary

The program for the study of the normative educational discipline "Neuropsychological support of child development" was compiled by PhD, Associate Professor Kateryna Shapochka in accordance with the educational-professional program of bachelors of pedagogical specialties.

This program can be used in many profiles in the system of training students and retraining, improving the qualifications of pedagogical workers.

The course "Neuropsychological support of child development" is designed for students of higher educational institutions, therefore the purpose of this course is to acquaint students of the specialty with the basic theoretical provisions of this educational discipline, in particular with its concepts, the most general information about the work of the brain, its disorders and their causes, specifics development of cognitive processes and personality with speech disorders, psychodiagnostics of speech disorders, as well as methods of practical application of acquired knowledge. The task of teaching this discipline is the in-depth study by students of the achievements of psychology in the field of neuropsychology, psychodiagnostics, pathopsychology, logopsychology and psychosemantics, familiarization with psychodiagnostic methods of the cognitive sphere when working with children with speech disorders.

Key words: neuropsychology, support, child development, children with special needs, higher mental functions

Вступ

Мета: курс «Нейропсихологічний супровід розвитку дитини» розрахований на студентів вищих навчальних закладів, тому метою даного курсу є ознайомлення студентів спеціальності з базовими теоретичними положеннями цієї навчальної дисципліни, зокрема з її понятійним апаратом, найбільш загальними відомостями про роботу мозку, його порушеннями та їх причини, специфіку розвитку пізнавальних процесів та особистості з порушеннями мови, психодіагностикою порушень мови, а також з прийомами практичного застосування набутих знань.

Завданням викладання цієї дисципліни є поглиблене вивчення студентами досягнень психології в сфері нейропсихології, психодіагностики, патопсихології, логопсихології та психосемантики, ознайомлення з психодіагностичними методиками пізнавальної сфери під час роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Введення майбутнього спеціаліста у світ нейропсихологічних основ діагностики пізнавальної діяльності дітей з тяжкими порушеннями мовлення як наукового знання, викладення основних уявлень про природу суб'єктивної реальності уявлень, її специфіку, структуру та феноменологію; етапи вікового розвитку людини; сприяння формуванню гармонійно розвиненої особистості, розвиток у майбутнього спеціаліста зацікавлення до пізнання іншого і самопізнання, застереження від спрощених представлень про природу людини, особливо небезпечних для педагога-вихователя; закласти фундамент ефективного оволодіння і наступного використання знань інших галузей психології.

Студенти повинні: знати основні категорії і поняття психодіагностичної науки, її предмет і методи психологічного пізнання; основи нейропсихології, сутність пізнавальних процесів, взаємопов'язаність роботи мозку та психіки, закономірності становлення і розвитку особистості у всіх її проявах (діяльності, спілкуванні, пізнавальних процесах, індивідуально-типологічних властивостях і т.д.), психологічні причини мовленнєвих порушень у дітей; вміти застосовувати одержані теоретичні знання для роботи з учнями з метою підвищення ефективності пізнавальної діяльності в навчально-виховному процесі, проводити аналіз виниклих педагогічних та життєвих ситуацій з позиції психологічних знань і у подальшому використовувати ці знання для їх вирішення.

Мета викладання цієї дисципліни – сприяння формування гармонійно розвиненої особистості, забезпечення студентів міцними знаннями з психотерапії та корекції з подальшим їх практичним використанням, закласти фундамент ефективного оволодіння знаннями інших галузей психології і наступного використання.

Очікувані результати: в результаті вивчення курсу «Нейропсихологічний супровід розвитку дитини» студенти повинні знати предмет нейропсихології та психодіагностики та їх зв'язок з іншими науками; загальну теорію психодіагностики; основні типологічні моделі особистості з порушеннями мовлення. Вміти: застосовувати одержані теоретичні знання на практиці для діагностики пізнавальної сфери дітей з тяжкими порушеннями мовлення, оптимізації діяльності людини, діагностичної роботи з дітьми з порушеннями мовлення, користуватися вивченими психо- діагностичними тестами; визначати основні типологічні моделі особистості з порушеннями мовлення тощо.

Критерії оцінювання: виконання контрольних робіт, поточне опитування, тестування, реферат, доповідь, практичні завдання, перевірка зошитів, створення презентацій PowerPoint, виконання психологічних вправ, вирішення проблемних завдань, застосування діагностичних та корекційних методик.

Програмні результати навчання:

ПР-02. Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.

ПР-03. Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.

ПР-07. Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.

ПР-08. Вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.

ПР-10. Бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на нього в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

ПР-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини

ПР-22. Дотримуватись умов безпеки життєдіяльності дітей раннього і дошкільного віку

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

Загальнопредметні:

КЗ-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

КЗ-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

КЗ-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

КЗ-5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії.

КЗ-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

КЗ-9. Здійснення безпечної діяльності.

Спеціальні (фахові) компетентності:

КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації.

КС-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага).

СК-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку.

СК -10. Вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.

СК -15. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей

СК -19. Здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами

СК -20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин / 6 кредитів ECTS.

Програма навчальної дисципліни

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1

Введення в психодіагностику.

Особливості нейропсихологічної діагностики

Теоретичні основи дитячої психодіагностики. Історія психодіагностики. Вчені, що внесли особливий вклад в розвиток нейропсихології. Основні шляхи розвитку нейропсихології. Вклад Л.С.Виготського та А.Р.Лурії в розвиток нейропсихології. Мозок – субстрат психічних процесів. Методологічні основи нейропсихології

Теорія системної динамічної локалізації вищих психічних функцій. Зв'язок нейропсихології із загальною психологією. Поняття, що є загальними для нейропсихології і загальної психології. Основні характеристики вищих психічних функцій. Визначення вищих психічних функцій. Функціональна система в нейропсихології. Сугубо нейропсихологічні поняття. Вузкий локалізаціонізм. Антилокалізаціонізм. Еклектична концепція. Принцип динамічної локалізації вищих психічних функцій.

Основні принципи будови мозку. Горизонтальна і вертикальна мозкова організація вищих психічних функцій. I-й рівень – кора головного мозку. II-й рівень – базальні ядра півкуль головного мозку. III-й рівень – гіпокамп, гіпофіз, гіпоталамус, поясна звивина, миндалевидне ядро. IV-й рівень – ретикулярна формація і інші структури головного мозку. Основні анатомічні дані про будову мозку. Кора великого мозку Асоціативні та проєкційні системи мозку. Лімбіко-ретикулярна система. Значна мінливість головного мозку. I- енергетичний блок мозку. II – блок прийому, переробки і збереження екстерорецептивної інформації. III – блок програмування, регуляції і контролю за перебігом психічної діяльності. Зони аналізатора.

Проблема міжпівкульової асиметрії мозку і міжпівкульова взаємодія Анатомічні дані міжпівкульової асиметрії. Функціональна міжпівкульова асиметрія. Домінантність півкуль. Міжпівкульова взаємодія. Розщеплений мозок. Сенсорні, мовні, рухові, зорово-конструктивні феномени у хворих із розщепленим мозком

Проблема вищих психічних функцій в нейропсихології. Визначення поняття вищі психічні функції. Системність – одна із найважливіших її характеристик вищих психічних функцій. Соціальність вищих психічних функцій. Біологічні основи вищих психічних функцій. Мовна опосередкованість вищих психічних функцій. Внутрішньосистемні і міжсистемні перебудови.

Кредит 2

ПСИХОДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Теоретичні основи нейропсихології. Сучасна теоретична основа нейропсихології. Вищі психічні функції і структури мозку. Вищі психічні функції та функціональні системи мозку. Основні наукові погляди на локалізацію вищих психічних функцій. Сучасна локалізація вищих психічних функцій в мозку. Довільність регуляції ВПФ. Новизна та оригінальність поглядів лурієвської нейропсихології на ВПФ

Будова та функції головного мозку. Основні частки головного мозку. Функції основних часток головного мозку. Рівні головного мозку. Роль рівнів головного мозку в формуванні ВПФ. Взаємозв'язок між блоками головного мозку за А.Р. Лурією. Участь блоків головного мозку в формуванні ВПФ. Лобна кора і її роль в довільній регуляції вищих психічних функцій і поведінки в цілому. Лобна кора і її вплив на мовну регуляцію рухових актів. Лобна кора і зоровий гнозис. Вплив

лобної кори на мнестичні процеси. Лобна кора та її вплив на інтелектуальну діяльність

Роль півкуль головного мозку в формуванні вищих психічних функцій. Особливості будови правої та лівої півкуль. Функціональна специфічність півкуль. Взаємодія півкуль при формуванні ВПФ. Роль потиличних часток правої та лівої півкуль у формуванні ВПФ. Роль скроневих часток правої та лівої півкуль у формуванні ВПФ. Роль тім'яних часток правої та лівої півкуль у формуванні ВПФ. Роль лобних часток правої та лівої півкуль у формуванні ВПФ

Проведення психодіагностичного обстеження.

Організація та проведення психодіагностичного обстеження, визначення шляхів роботи з дитиною. Методи дитячої психодіагностики.

Основні напрямки розвитку нейропсихології Діагностичний напрямок. Нейропсихологія дитячого віку.

Стандарті тестові методики. Проективні методики. Специфіка застосування тестів з різними віковими категоріями досліджуваних. Загальна схема нейропсихологічного обстеження дітей.

Кредит 3

Характеристика пізнавальної сфери людини

Сутність та різновиди відчуттів людини. Сприймання – сутність та різновиди, властивості та закономірності. Мислення людини – сутність та різновиди. Увага – сутність, функції та різновиди. Пам'ять – сутність, функції та різновиди. Сутність та різновиди уяви. Особливості розвитку пізнавальних процесів у дітей з порушеннями мовлення.

Кредит 4

Особливості пізнавального розвитку людини на різних вікових етапах

Пізнавальний розвиток немовлят, дітей раннього віку, дошкільнят, дітей молодшого шкільного віку та підлітків.

Психологічний супровід формування моделі дитини раннього та дошкільного вік. Психологічні передумови засвоєння знань, умінь та навичок на кожному віковому етапі. Особливості діагностики психічного розвитку дітей дошкільного віку. Методи психодіагностики дошкільників

Кредит 5

Психодіагностика пізнавальних процесів дитини.

Особливості психодіагностики пізнавальних процесів дитини: відчуттів та сприймання, мислення, пам'яті, уваги та уяви. Методи діагностики тактильних і соматогностичних функцій. Діагностика уваги, пам'яті, мовленнєвих функцій читання і письма. Особливості психодіагностики пізнавальних процесів дітей з порушеннями мовлення. Різновиди та причини порушень мовлення. Методики нейропсихологічного обстеження.

Нейропсихологічний підхід до підготовки дітей з особливостями психофізичного розвитку до школи

Нейропсихологічна діагностика дитини: значення, методики, оцінювання, симтоматика відхилень

Методика нейропсихологічного обстеження дитини (повний варіант методики: анамнестичні дані; опитувальник; методики обстеження моторних і сенсорних асиметрій; праксису, гнозису і тактильних функцій; пам'яті; мовленнєвих та інтелектуальних функцій)

Нейропсихологічна симптоматика відхилень у розвитку дитини з ОПФР (прояви функціональної несформованості і функціональної дефіцитарності)

Методика психолого-педагогічного обстеження дитини з відхиленнями у розвитку

Експрес-методика психоло-педагогічного (масового) обстеження дітей з ОПФР

Кредит 6

НЕЙРОБІОЛОГІЧНІ ТА НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ШКОЛИ ДІТЕЙ З ООП

Розвиток ретикуляторно-лімбічної формації (підсилення енергетичного потенціалу організму дитини)

Активізація синапсичної провідності як основи діяльнісного стану мозку

Шляхи забезпечення корекційно-превентивного навчання. Розвиток просторових уявлень як підґрунтя для переробки інформації. Розвиток універсальних операційних одиниць (інтенсифікація суцесивно-симультанної переробки інформації) Формування категорій часу, простору, якості, кількості як основи для систематизації явищ світу.

Загальна характеристика понять особистості та емоцій. Структура емоційної сфери. Схема нейропсихологічного вивчення емоційно-особистісної сфери.

Структура поведінкового акту. Функціональний стан в структурі поведінки. Мотиваційна сфера особистості. Нейрофізіологічні основи навчання. Навчання та закономірності умовно-рефлекторної діяльності. Різновиди знань (номологічне, номопрагматичне, фактичне тощо). Засоби діагностики рівня знань. Загальносистемні закономірності і специфіка людського досвіду.

12. Рекомендована література

Основна:

1. **Павелків Р. В.** Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу [текст] : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало К. : «Центр учбової літератури», 2013. 296 с.
2. В.Тарасун Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування. Монографія. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2008. – 294 с
3. М.К.Шермет, О.В.Боряк Неврологічні основи логопедії:навч.посіб. Суми: ФОП Цьома С.П., 2016. 252с.
4. Логопедично-реабілітаційний супровід дітей із порушеннями психофізичного розвитку : Монографія / [А. І. Кравченко, Л. В. Мороз, Л. Л.Стахова, О. В. Ласточкина, К. О.Зелінська-Любченко, І. В. Кравченко] ; за ред. А. І. Кравченка. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. – 288 с
5. Москальова А.С. Методи психодіагностики в навчально-виховному процесі: Навч. посіб. /А.С. Москальова, М.В. Москальов. К.:2013. 360с.
6. С.Д. Максименко ГЕНЕТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ УЧІННЯ ЛЮДИНИ. Монографія. К., 2017. 206с.
7. Белей М.Д., Годорів Л.Д. Основи діагностичної психології. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2008. – 296

Допоміжна

8. Максименко С.Д. Медична психологія : підручник / С.Д. Максименко, Я В. Цехмістер, І.А. Коваль, К. С. Максименко; за загальною ред. С.Д. Максименка. – 2-е вид. – К.: Слово, 2014. – 516 с.

9. Прасол Д.В. Основи психосемантики: Навчально-методичний посібник / Прасол Н.О. Д.В. Прасол, Н.О. Прасол. – Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2010. – 96 с.

10. Матейко Н.М. Основи психодіагностики: інструктивно-методичні матеріали до самостійної роботи. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 80с.

11. Психодіагностика: практикум/[уклад.:Н.О.Данильченко, А. В. Вертель]. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. –140 с.

13. Інформаційні ресурси

